

Vägar till full sysselsättning

Lars Calmfors

LOs konferens

9 april 2014

Innehåll

1. Internationella ekonomisk-politiska paradigmskiften
2. De ekonomisk-politiska paradigmskiftena i Sverige
3. Hur ser det ut nu?
4. Vad kan göras bättre?
5. Olika aktörers ansvar

Internationella paradigmskiften

- Första efterkrigstiden: keynesianismens genombrott
  - full sysselsättning är regeringarnas ansvar
  - aktiv finans- och penningpolitik (*fine tuning*)
  - politiken slutade i inflation och budgetunderskott (stagflation)
- Paradigmskifte under 1980-talet
  - varaktigt låg arbetslöshet kan inte uppnås genom efterfrågepolitik
  - prioritet åt inflationsbekämpning
  - ingen *fine tuning*
  - i stället arbetslöshetsbekämpning genom strukturreformer på arbetsmarknaden
  - hög och långvarig arbetslöshetskostnad för inflationsbekämpningen

Internationella paradigmskiften forts.

- Stabilitetsorienterad syntes före finanskrisen
  - återkomst för "fine tuning" i penningpolitiken
  - självständiga centralbanker med inflationsmål men också med uppgift att stabilisera sysselsättningen runt jämviktsnivå (Taylorregel)
  - finanspolitik via automatiska stabilisatorer men inte genom aktiva beslut
  - finanspolitiska regler
  - arbetslöshetsbekämpning genom strukturreformer på arbetsmarknaden
  - "the great moderation" var en illusion: finansiella obalanser byggdes upp

Internationella paradigmskiften forts.

- Synen idag
  - större förståelse för att aktiv finanspolitik kan behövas i djupa nedgångar
  - men också för behovet av att i goda tider skapa finanspolitiskt handlingsutrymme för framtida kriser
  - vikten av *finansiell stabilitet*
  - förebygga finansiella kriser
  - krishanteringsmekanismer
  - deflationsbekämpning

Paradigmskiften i Sverige

- Liknande utveckling som den i omvärlden men lite senarelagd
- Keynesiansk syn dominerar fram till cirka 1990
  - devalveringscykler och inflation
- Runt 1990 övergång till *normpolitiken*
  - fast växelkurs som övergripande norm
  - sysselsättningen är *arbetsmarknadsparternas* ansvar
  - normpolitiken införs under den enda period då en valutadepreciering verkligen var motiverad

Paradigmskiften i Sverige forts.

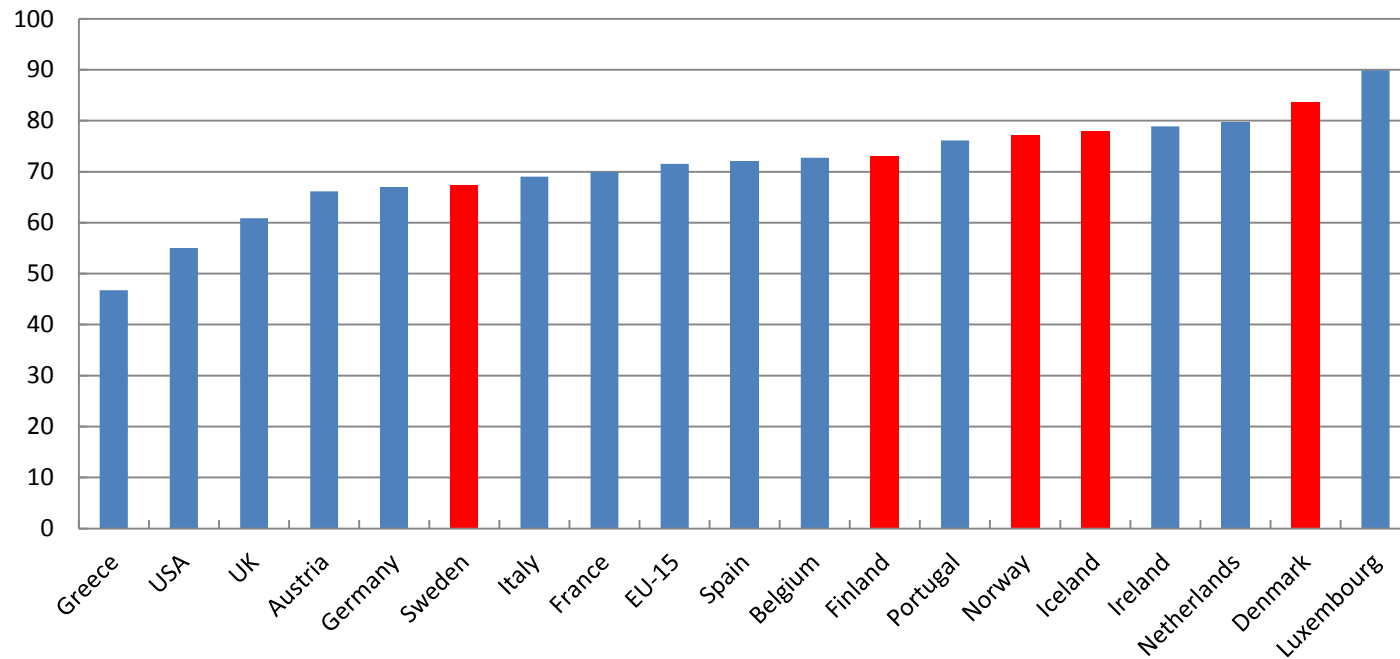
- Stabilitetsorienterad syntes under 1990-talet
  - rörlig växelkurs och självständig centralbank med inflationsmål
  - aktivistisk penningpolitik
  - finanspolitiska regler (överskottsmål, utgiftstak m m)
  - övergång till låg inflation och sanering av de offentliga finanserna
  - arbetsmarknadsparterna anpassar de totala löneökningarna till den reformerade penning- och finanspolitiken
  - förbättrat arbetsmarknadsläge

Paradigmskiften i Sverige forts.

- Omläggningen fullbordas av alliansregeringen
  - strukturreformer på arbetsmarknaden för att bekämpa arbetslösheten (a- kassa, jobbskatteavdrag, sjukförsäkring och förtidspensionering)
  - inte aktiv finanspolitik utan förlitan på automatiska stabilisatorer
- Samtidigt tillkom finansiell stabilitet som mål för den penningpolitik som Riksbanken bedrev
- **Otillräckligt expansiv finans- och penningpolitik har lett till onödigt hög konjunkturarbetslöshet**
- **Samtidigt troligt att arbetsmarknadsreformerna bidragit till en förhållandevis god arbetsmarknadsutveckling (via effekter på jämviktsarbetslösheten)**

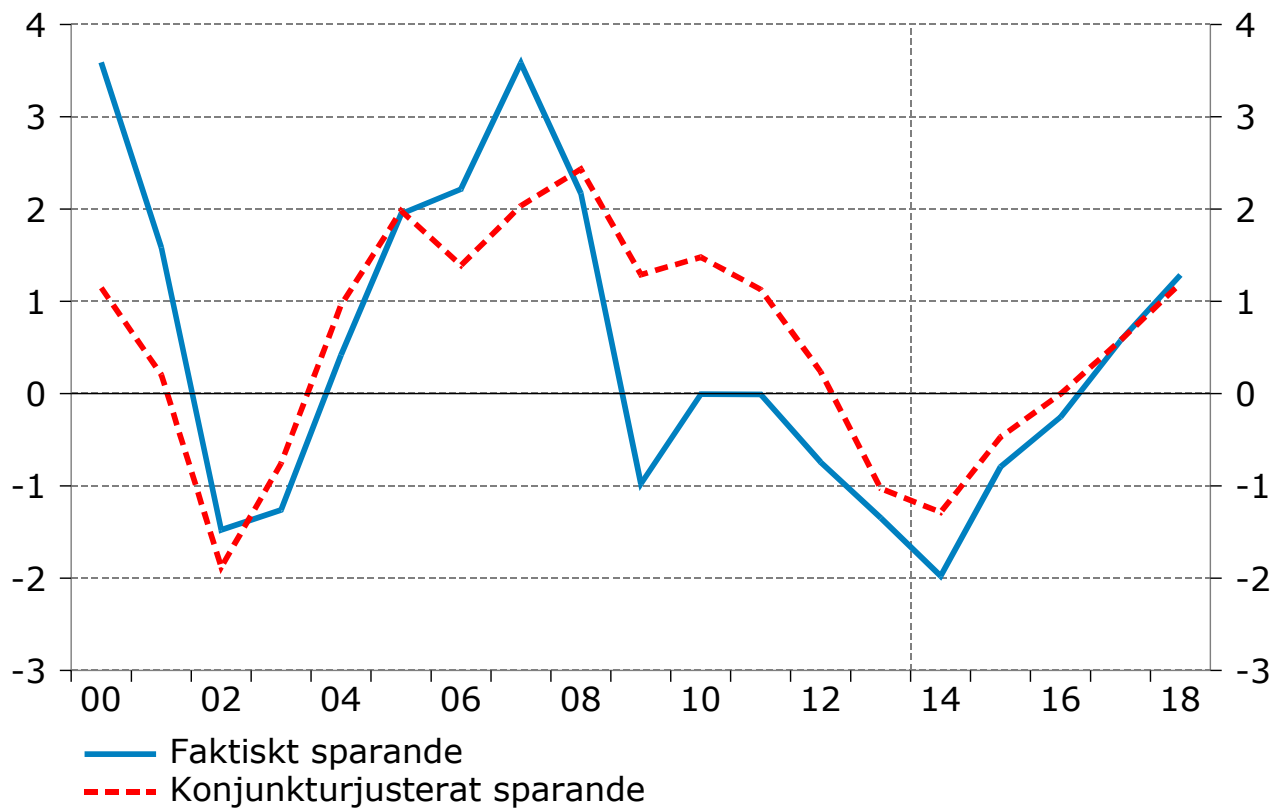

Net income replacement rate for short-term unemployed (first year), per cent, 2010

Offentliga sektorns faktiska och konjunkturjusterade finansiella sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Paradigmskiften i Sverige forts.

- Idag
  - större förståelse för behovet av aktiv finanspolitik
  - inriktning på finansiell stabilitet
  - debatt om penningpolitikens inriktning
  - men knappast någon debatt om arbetsmarknadsparternas ansvar (relativlöner)

Changes 2008-2013(2)

	Employment rate	Participation rate	Unemployment
Denmark	-5.4	-2.7	3.5
Finland	-2.4	-1.7	1.8
Iceland	-4.1	-6.1	2.4
Norway	-2.3	-1.4	0.8
Sweden	-1.2	-0.2	1.8
Nordics	-3.1	-2.4	2.1
Nordics excluding Iceland	-2.8	-1.5	2.0
Austria	0.7	0.4	1.1
Belgium	-1.2	-0.3	1.4
France	-1.6	0.1	3.0
Germany	3.6	0.9	-2.2
Netherlands	-2.2	-0.6	3.6
Continental Europe	-0.1	0.1	1.4
Greece	-16.8	-0.1	19.6
Italy	-3.2	0.0	5.5
Portugal	-9.0	-2.0	8.0
Spain	-13.2	-0.5	15.1
Southern Europe	-10.6	-0.6	12.1
UK	-1.3	-0.1	2.0
US		-2.0	1.6

Utgångspunkter

- Arbetslösheten i genomsnitt över konjunkturen (jämviktsarbetslösheten) bestäms **i huvudsak** av arbetsmarknadens sätt att fungera
  - delat ansvar för regering och arbetsmarknadsparter
  - centralt problem: *mismatch* mellan stora produktivitetsskillnader och små löneskillnader: för många som inte klarar trösklarna för inträde på arbetsmarknaden
- Finans- och penningpolitiken kan **i huvudsak** bara motverka konjunktursvängningar
  - men kan därigenom också förhindra att tillfälliga uppgångar i arbetslösheten blir permanenta
  - Riksbankens inflationsmålspolitik skapar drivkrafter för långsiktigt återhållsamma löneökningar som kan hålla nere jämviktsarbetslösheten

Skillnader i lön och kunskaper (90/10)

	Lön	PISA-resultat
Sverige	2,08	1.73
Finland	2.31	1,57
Norge	2,31	1,66
Belgien	2,38	1,71
Danmark	2.40	1.58
Italien	2,65	1.67
Frankrike	2,84	1.73
Nederländerna	2,90	1,62
Spanien	3,10	1.61
Tjeckien	3.23	1,61
Österrike	3,33	1.64
Slovakien	3,34	1,78
Irland	3,64	1.56
Storbritannien	3.71	1.66
Polen	3,97	1,56
Estland	4,05	1,49
Tyskland	4,12	1,63
Cypern	4,16	1.83

Källor: PISA 2014 och Eurostat Structure of Earnings Survey 2010

Skillnader i lön och kunskaper (50/10)

	Lön	PISA- resultat
Sverige	1.29	1.50
Belgien	1.39	1.51
Norge	1.39	1.46
Finland	1.40	1.40
Frankrike	1.46	1.52
Danmark	1.48	1.40
Italien	1.50	1.47
Spanien	1.60	1.43
Nederländerna	1.64	1.44
Österrike	1.74	1.45
Slovakien	1.75	1.55
Tjecken	1.77	1.42
Cypern	1.82	1.58
Storbritannien	1.83	1.46
Irland	1.88	1.38
Polen	1.93	1.38
Estland	1.97	1.33
Tyskland	2.19	1.45

Källa: PISA (2014) och Eurostat Structure of Earnings Survey 2010

Vad kan göras bättre?

- Finanspolitiken
- Penningpolitiken
- Regeringens strukturpolitik på arbetsmarknaden
- Arbetsmarknadens parter

Finanspolitiken

- De automatiska stabilisatorerna är svagare än enligt standardberäkningarna (kanske 0,30 i stället för 0,50)
  - det kommunala balanskravet
  - nu möjligheter för kommunerna att bygga upp resultatutjämningsfonder
  - men skulle behövas automatiska kontracykliska statsbidrag
  - konunkturberoende arbetslöshetsersättning
- Större beredskap för **aktiva beslut**
  - reserv av färdiga projekt

Överskottsmålet

- Goda skäl revidera överskottsmålet till ett mål om budgetbalans
  - uppfyllt överskottsmål innebär att offentlig sektors finansiella nettoförmögenhet fortsätter att växa från cirka 25 procent av BNP idag till kanske 40 procent
  - onödigt stora säkerhetsmarginaler
- Men reviderat överskottsmål som tillåter mer expansiv finanspolitik ger i huvudsak bara *tillfälliga sysselsättningseffekter*
  - effekter på jämviktssysselsättningen bara i den mån som permanent utslagning undviks
- Men om överskottsmålet ändå ska revideras, bra att göra det nu
  - men man ska inte vänta sig för mycket

Penningpolitiken

- Förutsättningar för mindre hänsynstagande till finansiell stabilitet med tydligare ansvar för Finansinspektionen när det gäller makrofinansiell tillsyn
- Mer användning av *forward guidance*
  - utfästelse om låga räntor tills arbetslösheten fallit under viss nivå och/eller inflationen nått viss nivå
- Högre inflationsmål
  - då kommer inflation och nominalräntor normalt att ligga högre
  - mindre risk för bindande nollränterestriktion i djup lågkonjunktur: lättare att uppnå negativa realräntor för att stimulera efterfrågan
  - vid låga inflationstal tycks högre inflation ge lägre arbetslöshet
  - lättare ändra relativlöner

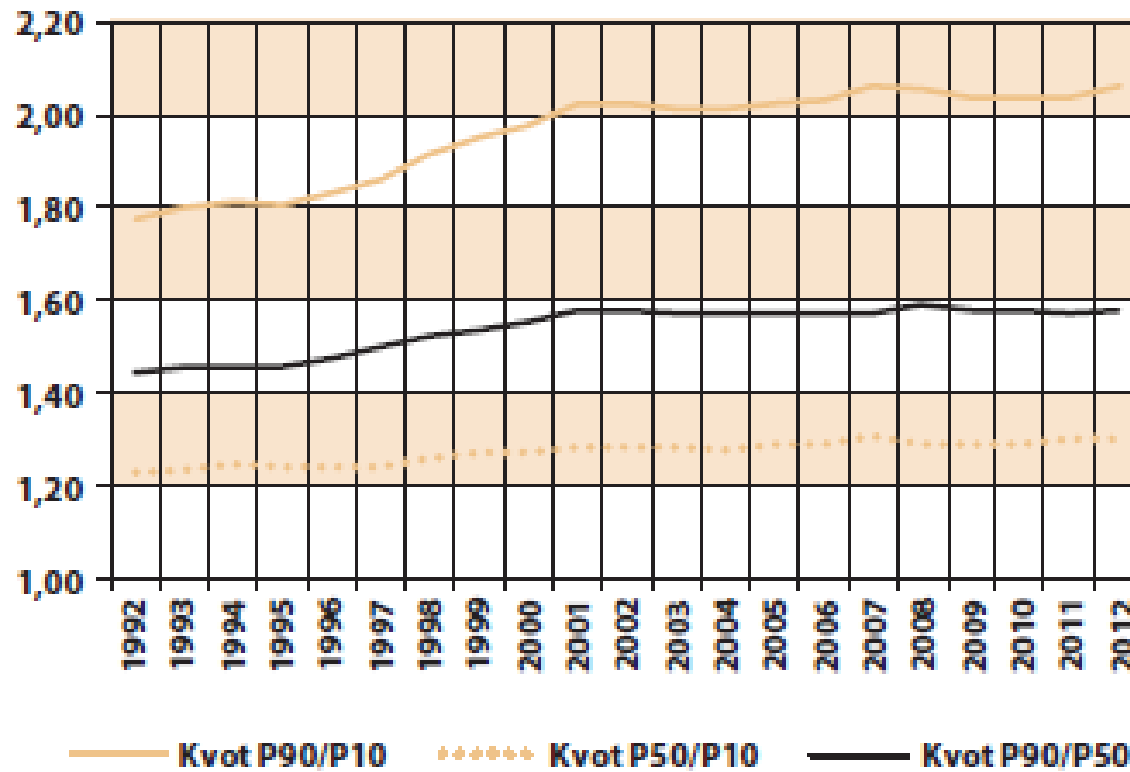
Arbetsmarknadsreformer

- Svårt tänka sig ytterligare sänkningar av nettoersättningsgraden i arbetslöshetsförsäkringen
  - försäkringsargument för höjt tak och för mer omfattande försäkring
  - men kostnad i form av högre arbetslöshet
- Prioritera satsningar på skola/utbildning
  - tidiga insatser för svaga elever
  - nytt Kunskapslyft för vuxenstuderande
  - lärlingsutbildning
  - yrkesprogram med mer arbetsplatsförlagd utbildning
- Större volym på den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen
  - lågutbildade respektive utomnordiska invandrare
- Var mer generös med att låta arbetsmarknadspolitiken finansiera högskoleutbildningar

Krav på arbetsmarknadens parter (läs facket!)

- Aggregerad lönebildning har fungerat väl
- Större löneskillnader skulle också kunna ge ett bidrag till sysselsättningen
  - svenska lägstlöner är 60-70 procent av medianlönen i privat sektor mot 30-50 procent i många andra länder
  - går inte att nå alla med utbildningsinsatser
  - därför viktigt att använda så många medel som möjligt
  - ingen motsättning mellan att lyfta produktiviteten för de svagaste grupperna och att sänka trösklarna genom något större löneskillnader
- Med mer heterogen arbetskraft är det rimligt med **lite** annan avvägning mellan löneskillnader och sysselsättning än tidigare
- **Inget radikalt systemskifte** men en **rörelse i riktning mot större löneskillnader**
- **Bara en av många åtgärder**

Diagram 6.6 Lönenspridning 1992–2012

Många aktörer

- Regeringen – finanspolitiken
- Riksbanken – penningpolitiken
- Finansinspektionen – finansiell tillsyn
- Arbetsmarknadens parter – löner m m

Risker

- Värde med självständiga aktörer med klart ansvar för olika mål om måluppfyllelsen kan utvärderas
  - förutsättning för ansvarsutkrävande
- Men risker för bristande samordning när samma mål påverkas av flera aktörer
  - alla påverkar sysselsättningen
  - alla kan lämpa över ansvaret på andra
  - svårt tänka sig mer centraliserad modell där regering har större inflytande på penningpolitiken eller på avtalsförhandlingarna
- Men kanske behov av mer övergripande utvärderingar av hela systemet

Dagens utvärderingar

- Penningpolitiken – Finansutskottet (periodiska externa rapporter)
- Finanspolitiken – Finanspolitiska rådet (Konjunkturinstitutet)
- Lönebildningen - Konjunkturinstitutet

Behov av bredare utvärderingar

- Socialdemokraternas Forskningskommission:
Ombilda Finanspolitiska rådet till Finans- och penningpolitiskt råd
- Argument för detta
  - men mycket vidgad uppgift
  - tveksamt göra snabba förändringar
- Men det finns ett behov!